

התמכרות בגיל השלישי

ד"ר ילנה פשקוב, ד"ר תמי פורת-פקר,

ד"ר טניה בוגוסלבסקי

מרכז גריאטרי "שהם".

אופיואידים

- קבוצת תרכובות הנקשרות לקולטני האופיואיד (opioid receptors) במערכת העצבים ובמקומות אחרים בגוף.
- ההשפעה המרכזית של מרבית האופיואידים הינה דיכוי מערכת העצבים המרכזית תוך הפחתת יכולת הגוף להגיב לגירויים.
- קבוצה של תרופות שמשמשות לצורך טיפול בהקלת כאב, נוסף לאפקט של משכך כאבים, קיימים אפקטים מרכזיים במערכת העצבים - כמו גם הפוטנציאל לגרום לאאופוריה.
- הפרעה בשימוש באופיואידים עשויה לכלול שימוש מתועד או לא מתועד באופיואידים, מחלה כרונית, חוזרת ונשנית, הקשורה בשיעורי תחלואה ותמותה.

הצגת מקרה

- בת 65, א+4, עד לפני אשפוזה התגוררה בביתה
רקע:
- אשפוז ממושך בשל מחלה ריאתית חסימתית כרונית על רקע עישון כבד
וצורך לטיפול באינהלציות לפחות 3-4 פעמים ביום.
- סובלת מ- RA, מעקב ראומטולוג, מטופלת בסטרואידים ואימורן,
כאבי פרקים, שנים רבות מקבלת טיפול במדבקות FENTANYL.
- אי ספיקת לב, אי ספיקת כליות כרונית, דכאון, עישון כבד, מנינגיומה
ו.....

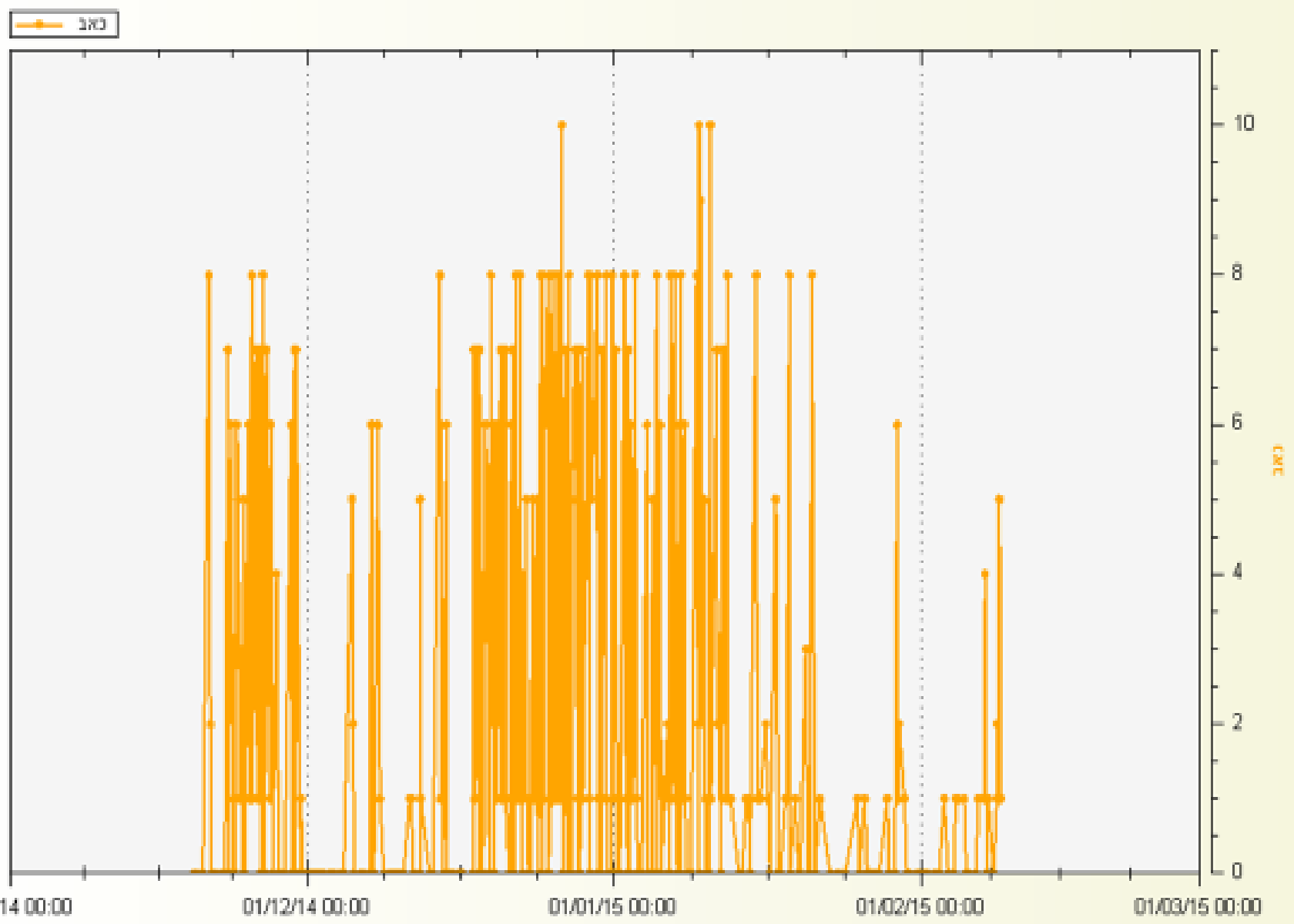

הצגת מקרה

- **2014** - התקבלה למרכזינו מאשפוז בבית חולים כללי, טיפול במשככי כאבים – מדבקת FENTANYL במינון 200 מיקרוגרם כל 72 שעות.
- מ- **12/2014** ישנם דיווחים שמדבקות FENTANYL נופלות במקלחת, שמיקומם על פני עור הגוף משתנה, במקביל ישנם דיווחים שתרופות שניתנות לה כ- SOS - כגון MIR וגם ETOPAN נמצאו מאוחסנים

בארון.

רמת
כאב
תחת
טיפול
FENTANYL

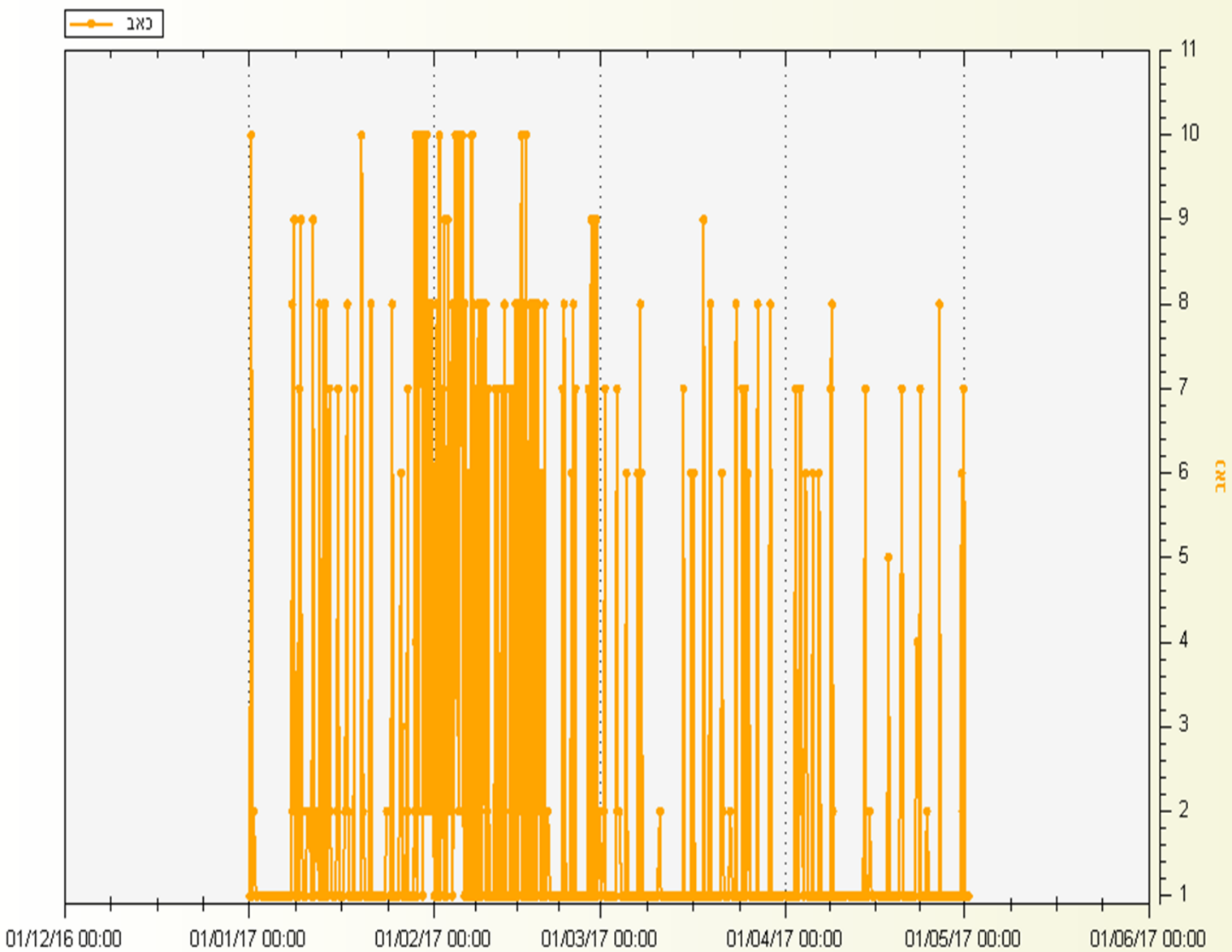
המשך

- המטופלת דורשת מדבקה חדשה כל 48 שעות עקב נפילת המדבקה.
- 8/2/2015 – העברה להמשך טיפול תומך במחלקה אחרת. דיווחים על נפילת המדבקה בתדירות של פעם ביום/פעם ביומיים, בהתייעצות עם החברה שמייצרת את המדבקה – ללא פתרון.

- 1-2/2017 - ניסיון מעבר למורפין תוך ורידי + טיפול במטדון = ללא הצלחה.
- 3/2017 - חודש טיפול בפנטניל.

רמת
נאב
תחת
טיפול
במטדון
ובהמשך
בFENTANYL

המשך

- 09/2018 התקבלה לאחר אשפוז חריף להמשך טיפול.
- בחודשים 9-10-11-12/2017 החלפה יומית של מדבקות הפנטניל, בהמשך..... החלפת המדבקה פעמיים ביום,
- מה קורה ?? למה ?? כאב לא מאוזן ?? צריכת SOS גדלה ??

P.O	tab DIAZEPAM (ASSIVAL) 10 mg Instructions File	Once	01/01/2018 21:31		01/01/2018 21:40	Not-Active
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	02/01/2018 20:35	03/01/2018 20:10	02/01/2018 20:44	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	03/01/2018 20:10	04/01/2018 20:37	03/01/2018 20:19	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	04/01/2018 10:00	02/01/2018 20:35		Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	04/01/2018 20:36	06/01/2018 17:19		Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	06/01/2018 17:20	07/01/2018 08:21	06/01/2018 17:20	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	07/01/2018 08:23	08/01/2018 13:29	07/01/2018 08:27	Stopped
P.O	tab NALOXONE+OXYCODONE (TARGIN) 20 mg Instructions File	X2 Per Day, Every Day אסור לרסק / אסור לחצות	08/01/2018 13:14	15/02/2018 15:30	15/02/2018 09:58	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	08/01/2018 13:29	08/01/2018 13:44		Stopped
P.O	solution FUROSEMIDE (LASIX) 40 mg Instructions File	X1 Per Day, Every Day	08/01/2018 13:30	29/01/2018 12:15	21/01/2018 07:55	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	08/01/2018 13:44	09/01/2018 11:59	08/01/2018 13:49	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	09/01/2018 11:58	09/01/2018 22:15	09/01/2018 12:06	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	09/01/2018 22:15	10/01/2018 14:02	09/01/2018 22:17	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	10/01/2018 14:02	11/01/2018 09:39	10/01/2018 14:06	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days .	11/01/2018 09:38	11/01/2018 21:17	11/01/2018 09:42	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	11/01/2018 21:18	12/01/2018 21:02	11/01/2018 21:41	Stopped
T.D	patch FENTANYL (FENTA) 150 mcg Instructions File	X1 Per Day, Every 3 Days	12/01/2018 21:03	13/01/2018 21:24	12/01/2018 21:06	Stopped

גורמים משפיעים על נטייה לשימוש בסמים והתמכרות

- 40-60% מהנטייה להתמכרות ניתן לייחס לגנטיקה. זה לא רק הסיכון שמעבירים הגנים עצמם, אלא גם השפעה הנוספת של הסביבה על התפקוד הגנטי.
- גורמי סיכון סביבתיים: מצוקה סוציאלית וכלכלית, חשיפה לסמים ולחברה משתמשת, לחץ חברתי.
- התמכרות הינה מחלה התפתחותית שמתחילה בדרך כלל בגיל ההתבגרות. ידוע כי 67% מאלה שמנסים מריחואנה בפעם הראשונה הינם בגילאי 12-17.

גורמים משפיעים על נטייה לשימוש בסמים והתמכרות

- היסטוריה משפחתית של תלות והתמכרות לסמים ואלכוהול
- רקע פסיכיאטרי: סכיזופרניה, דיכאון, הפרעה דו-קוטבית, חרדה, פוסט-טראומה
- שימוש ממושך במשככי כאבים אופיאטים.
- בילוי עם שימוש בחומרים ממכרים (סמים, אלכוהול)
- עיסוק בפשע ושהות בבתי כלא
- גישה לחומרים פסיכו-אקטיביים אצל אנשי מקצוע

חשיפה כרונית לסמים ואלכוהול היא תנאי מוקדם והכרחי להתפתחות של תלות והתמכרות

מושגי יסוד

- **הרגל, נוהג** - שימוש חוזר בסם לפי רצון בלתי כפייתי
- **שימוש לרעה** - שימוש לא נכון בחומרים ותרופות במטרה להשיג שינוי במצב הרוח (לעתים על חשבון הפגיעה בבריאות)
- **תלות נפשית** - צורך כפייתי לחיות בתוך חוויה ולהימצא שוב ושוב באותו מצב רגשי המושג באמצעות הסם.
- **תלות פיזית** - מצב בו גוף האדם מתפקד רק בנוכחות הסם. הפסקת השימוש באופן פתאומי, גורם להתפתחות תסמונת גמילה.
- **סבילות** - המצב בו אותה כמות סם משפיעה פחות על גוף המשתמש ויש צורך להגדיל את מנת הסם כדי להגיע לרמת ההשפעה הרצויה

מאפייני סמים בעלי פוטנציאל ממכר

פוטנציאל ההתמכרות הגלום בסם עשוי להשתנות כפונקציה של:

- **דרכי מתן:** דרכים מהירות כמו הזרקה, עישון = פוטנציאל ממכר גבוה יותר
- **זמן מחצית חיים:** זמן מחצית חיים קצר יותר = פוטנציאל ממכר גבוה יותר
- **ליפופיליות החומר:** מגיע במהירות גדולה יותר למוח = פוטנציאל ממכר גדול יותר

דפוסי שימוש אצל אוכלוסייה מבוגרת

התחלה מוקדמת

- הפרעות השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים מתפתחות לפני גיל 65, לרוב על רקע בעיות נפשיות או גופניות.

התחלה מאוחרת

- לעתים, שימוש לרעה והתמכרות יכולים להתרחש שלא במתכוון:
- יציאה לגמלאות
- שעמום
- חוסר עיסוק וביקוש
- נתק חברתי, בעקבות שינויי חיים מלחיצים
- אירועים טראומטיים, כמו איבוד בן/בת זוג, בדידות.

סימנים ותסמינים של הפרעות השימוש באלכוהול ותרופות הרגעה ושינה בקרב אוכלוסייה מבוגרת.

- רצון לא מובן להתבודד
- בעיות זיכרון
- בעיות שיווי משקל וקואורדינציה (הליכה לא יציבה, נפילות רבות, חתכים וכוויות)
- התקפים של עצבנות, רגזנות, עצב, דיכאון.
- הזנחה גופנית, סירוב להתרחץ, להחליף בגדים, לסדר חפצים אישיים, לנקות
- קושי להתרכז, בעיות שינה
- לעתים, חוסר התאמה לקריטריונים של DSM-5 בסוגית שימוש לרעה והתמכרות

Most abused opioid medications

Oxycodone (OxyContin)

Oxycodone/acetaminophen
(Percocet)

Hydrocodone

Fentanyl

סימני שימוש לרעה והתמכרות לאופיאטים

- בלבול
- דיכאון
- דילריום
- נדודי שינה
- Parkinson's-like symptoms
- חולשה, נמנום, רדימות
- חוסר תאבון, אנורקסיה
- נפילות
- שינויים בדיבור ; מעוות

סימני שימוש לרעה והתמכרות לאופיאטים

- חוסר מוטיבציה
- פגיעה בזיכרון
- סכסוכים עם בני משפחה, התרחקות מקרובים וחברים
- קושי מתקדם בפעילויות היומיום
- התנהגות של חיפוש כדורים, שימוש לא נכון (הסנפה, שילוב עם אלכוהול ותרופות הרגעה במטרה לחזק השפעה), הגדלת כמות.
- ביקורים אצל רופאים רבים כדי להשיג יותר תרופות

גורמי סיכון לשימוש לרעה במשככי כאבים אופיאטים

- סבל נפשי כתוצאה מאובדן בן זוג, עבודה, יכולת לתפקד
- טראומה, לעתים, התעללות במבוגרים
- שעמום / בדידות (במיוחד לשתייה מאוחרת)
- היסטוריה משפחתית של שימוש בסמים ואלכוהול
- פגיעה קוגניטיבית
- גברים יותר נוטים לשימוש באלכוהול, נשים- לשימוש בתרופות פסיכו-אקטיביות

**קשיי זיהוי ואבחון של הפרעות השימוש לרעה
והתמכרות אצל אנשים מבוגרים**

- חוסר מודעות להשפעות ממכרות של התרופות
- סימני שימוש מחקים לעתים סימפטומים של מחלות שונות, וזה הופך את האבחון לקשה
- במבוגרים שגרים בגפם עלולים לפספס סימני שימוש לרעה והתמכרות
- הכחשה עשויה להיות בולטת במיוחד אצל מבוגר, אשר דורו ותרבותו אימצו את המודל המוסרי בנוגע להתמכרות
- ניסיון להסתיר בעיית שימוש לרעה והתמכרות ולא לגרום בושה למשפחה

קשיי זיהוי ואבחון של הפרעות השימוש לרעה והתמכרות אצל אנשים מבוגרים

- קריטריונים של שימוש לרעה והתמכרות של DSM-5 די רחוקים מסימנים של התמכרות אצל מבוגרים
- הנחה שגוייה כי טיפול בהתמכרות אצל המבוגרים הנו בזבוז זמן ומשאבים
- היעדר תכניות טיפול ספציפיות לגיל

דרישות מיוחדות לטיפול במבוגרים מכורים

בעיות בריאות :

- תחלואה משולבת
 - בעיות קוגניטיביות
 - בעיות מוטוריות, פגיעה בניידות
 - בעיות רגשיות (צער, בדידות, דיכאון)
 - ליקויים חושיים (שמיעה / ראייה)
 - היעדר תמיכה משפחתית
- טיפול במכור מבוגר דורש יותר משאבים רפואיים וסוציאליים

תוכנית התערבות

- שיחה עם המרכז למידע ורעלים בי"ח רמב"ם
- סקירת ספרות
- שיחות משפחה + שיחות עם המטופלת
- הפנייה לבדיקת רופא פסיכיאטר
- פניה לראש תחום בריאות הנפש במשרד הבריאות
- הפנייה למרכז METHADON בחדרה
- חישובי טבלאות המרה של אופיאטים

בסיכום: מדובר באישה מבוגרת עם התמכרות לאופיואידים. זקוקה להמרת הטיפול ממדבקות FENTA לכדורי OXYCODON ולא מדובר בניסיון גמילה.

תהליך החלפת טיפול מ- FENTANYL ל- OXYCODON

- שיחות בתדירות גבוהה עם המטופלת ועם משפחתה בנוכחות צוות רפואי, מנהלת מחלקה, עובדת סוציאלית.
- פגישות ייעוץ עם מנהלת המרכז הרפואי לבניית תוכנית התערבות
- חשיבות שיתוף הפעולה ומוטיבציה
- ירידה הדרגתית של 25-50 מק"ג מידי חודש והמרה ל- OXYCONTIN ו- MIR כ- SOS במינון של 30 מ"ג.
- מינון עולה של OXYCONTIN
- ב-06/2018 – הופסק טיפול במדביקות FENTANYL, החולה הועברה לטיפול ע"י OXYCONTIN במינון MG100 פעמיים ביום

רצף טיפולי לקוי בעברה למרכז רפואי אחר

- בהפניית החולה לטיפול בחדר מיון עקב החמרה במחלה ראייתית חסימתית כרונית – במכתב הפנייה צוין שהחולה מטופלת במינונים גבוהים של OXYCONTIN עקב התמכרות ושימוש לרעה במדבקות FENTANYL.
- פעמיים במהלך האשפוז החולה קיבלה טיפול במדבקות FENTANYL לאחר התערבות המשפחה בוצע שיחה עם אחראית תחום כאב בבית חולים והוחזר הטיפול ב-OXYCONTIN
- באשפוז האחרון לאחר לעיסת מדבקת FENTANYL החולה נרדמה ונחנקה.

- מתן שירות ושימור המבוגר בגישה תומכת ולא שיפוטית
- טיפול קבוצתי ספציפי לגיל
- טיפול קבוצתי עם דגש לבעיות רגשיות משותפות של מבוגרים (צער, דיכאון)
- פיתוח של רשתות תמיכה חברתית
- סביבה מרגיעה וידידותית
- שיחות בקצב איטי יותר ועם תוכן פשוט
- צוות מיומן בתחום הגרונטולוגיה / פרמקולוגיה / התמכרות
- קישור לשירותים חברתיים, בתי חולים, פעילויות, רופאים.

תעסוקה ושימור המבוגר

- מניעת שימוש לרעה בחומרים פסיכו-אקטיביים והתמכרות דרך שילוב של שירותי בריאות, בריאות הנפש ושירותי הקשיש כדי לספק טיפול הוליסטי מקיף המותאם לצרכיו של הפציינט המבוגר.
- קביעת מטרות / מטרות ספציפיות ופשוטות
- גילוי רגישות תרבותית
- מתן שירות בבית ובקהילה לצורך השתלבות הקשיש לתוכניות טיפוליות וחברתיות
- שירותי הסברה ומידע
- מניעת נשירה ממסגרות טיפוליות וחברתיות

תודה על הקשבה

